

Puci.

(Z naših gorá. — Spisal *Fr. Kočan.*)

O, ta naglas ni bil brezizrazen, ne: tisti izvirni naglas namreč, ki ga je znal nadeti šestnajstletni Pucov Lenard svojemu, sicer ne lepemu, malo hripavemu: hooooop!

Lenard je prepasel in prepastiroval vse delavnike celega poletja vrh Pórezna. Odtodi je spuščal rad in pogosto slične medmetne glasove v jasni zrak in potem preko gorskih slemen dalje v nedogledno daljavo.

„Hooooop!“

Odmevalo, vršelo in bobnelo je po grebenih doli proti Leskovici. Tam je zavil odmev v stran in se razblinil dalje tje preko jarkastih, razdrtih in grapasto razoranih hribin. Slišal se je po goličavah kakor daleč je neslo oko, in še dalje. Zvijal se je po kačje, kakor so peljala kriva brda in grape med njimi. Včasih je potihnil za hip, kakor bi se bil zbal škrbinastega roba, ki se je črtal goram ob pobočju — a le za premeno: v naslednjem se je pojavil odmev zopet s prejšnjo silo, s prejšnjim zvokom, s prejšnjim izvirnim naglasom...

O, naglas ta ni bil brezizrazen! Umel in čutil ga je oni, ki je poznal pastirja Lenarda osebne razmere — —.

Puc in Pucovka na griču sta imela štiri otroke. Vsi so si bili podobni: Lenard, Mana, Cene, Rok. Lenard je bil najstarejši in zato in vzpričo svojega značaja nekak gospodar med njimi. —

Dokler so bili Pucovi še doma, so letali v samih srajcah naokrog. In te srajce! Na njih se je vrstila zaplata za zaplato: prtena, hodnična, koteninasta, batmanova, včasih celo sukнена. Vmes med zaplatami pa je prevladovala rjava, že popolnoma ožgana barva nekega blaga, ki je bilo nekdanje novo in lepo, ki je pa tekom let posinjelo in se ogulilo do zadnje puhasto razcefrane nitke. Pucovi! Človek jih je opazoval od daleč, ko so letali v srajcah krog domače bajte, in si mislil: kakor biljardne kroglice...

Pucova bajta je stala na planoti vrhu hriba precej visoko nad vasjo. Revščina je gledala na vseh voglih iz nje. Strešno sleme se je bilo zvežilo in sesedlo. Vsled dima, ki si je iz veže gori skozi streho izbiral pot pod nebo svojevolsko, koder in kakor je mogel, se je bila slama po letih na debelo oprasila in okadila. Sploh je visela streha na bajti kakor očrnela, vijugasta pokrovka na loncu. V resnici: strešno pobočje ni bilo ravno; v valovitih presledkih so se vrstile vrzeli in jamičaste vdolbine, praznina in celina, obite deske in slamnati original. Pod streho je molčalo v mistično poltemo zavutih par starih skrinj, jednostaven stroj za nabavo rezanice, nekaj jerbasov, rešet i. t. d. Miši in podgane so prirejale po kamenitem tlaku daljše in krajše izlete. Celo sajastemu tramu so se približale brez skrbi —: ta je bil oprt sredi tlaka in je nosil večjo težo ostrešja. Ob straneh pa je slonela streha na lesenih, poltrohlih stenah. Med stenami se je trudil zlovešči mol od zore do mraka, od mraka do dne, sipajoč drobceno močico izmed tramov.

Pod tako streho se je rodil Pucov Lenard, in za njim še Mana, Cene in Rok. Pa, saj se na takih domovih — vsaj iz večine — rodé naši gorski pastirji.

Ko je Lenard nekoliko dorastel, je takoj umel, da je rodna bajta sicer slaba in tesna, a da vendar objema z okajenim slemenom celo družinico tako prijazno — bolj, nego Remškova, Stršinarjeva, Tonhovčeva, ali katerakoli doli v vasi.

In Lenard ni bil nikdar žalosten zato, da se je narodil pod slamnatim krovom.

Le včasih —, ko sta šla oče in mati po kupčiji in se zamudila toliko, da jih ni bilo domov do večera in potem še zvečer ne in po noči tudi ne —: le takrat je bilo Lenardu hudo. Tedaj namreč ni bilo nikogar, ki bi zakuril v peč in kaj skuhal v jutro.

Tedaj je zeblo krog hiše, in celo skozi mala okenca sta silila v izbo megla in mraz. Lenard, ki je vselej vstal prvi, je gledal predse. Mraz mu je vhal skozi srajčne rokavce, in kurja polt se mu je delala po roki. Tudi v želodcu mu ni bilo dobro. Za hip mu je odleglo, če se je stisnil v kot in si oprl brado v kolena. A s časom tudi to ni pomagalo; glad se je oglašal huje... V tem se je zagugala odeja na postelji, kjer sta spala Cene in Rok. Jednakomerno smrčanje, ki se je javilo doslej v žagajočem taktu izpod odeje, se je zategnilo na koncu mogočno in krepko. Nato je nastala tišina, mučna tišina. A odeja se je zamajala zopet in na površje se je pokazala Cenetova glava do ust. In Cene je zaklical z na pol jokajočim glasom: „Lačen!“ To je bilo vselej! In mali Rok, ki tedaj še ni znal dobro govoriti, je pritrdil Cnetu v malo visokem, pojemajočem pa zopet energično se vzpenjajočem glasu. In Mana gori za pečjo je tudi jokala...

Ob tem je postal Lenard vselej zlovoljen in zaklical z gromkim glasom:

„Vstanite!“

Res so se skobálili nato po koncu drug za drugim. —

In potem — pa samo ob taki priliki — so prišli kruha prosit doli na vas; v srajcah seveda, v samih srajcah. Lenard, Mana, Cene, Rok! Redno pa, ko jih je zagledal na vasi stari Dóbre — on je imel baje denarja, uh! — je poklical malega Ajka, kateremu je bil boter:

„Ajka, vidiš?“

„Aha!“

„Koliko je Pucov? Ali jih je do megle?“

In Ajka, ki drugega še ni znal govoriti ko: mati, lačen, kruha —, si je zapomnil dve besedi takoj in tekkel nad „puce“ z zadirčnim smehom:

„Púcov, mégle! Púcov, mégle!“

Nato so pritekli še drugi otroci in vpili nad njimi:

„Puci, puci, puci...!“

Takrat je Lenard na glad pozabil popolnoma. Bolelo ga je nekje drugje, tam krog srca. Kri mu je silila v lica; srajca —

se mu je zdelo — se ga je oklepala krog prsi tesno in vroče. Mana in Rok sta se boječe stiskala k njemu, Cene pa je zadaj šel in jezno gledal. — O, hudo je bilo!

Včasih so jih napodili tudi vaški psi... Vendar, dobri ljudje so jim dali kruha vselej!

Jeseni, ko je bilo že mraz in so po hišah kurili, so se mogli pogreti tu pa tam tudi pri peči. Pri Pucovih doma ni gorelo v peči nikdar tako gorko! Vendar jim tudi na gorkem ni bilo prijetno. Ljudje so jih zijali in izpraševali to in ono. Pri tem sta Mana in Cene gledala izpod čela ter umikala pogled. Mali Rok pa se sploh ni menil ni za levo, ni za desno. Zadovoljno je obiral kruhovo zagozdo tam okrog „pete“, ki mu je dišala najbolj. Lenard je odgovarjal mesto vseh in še on le jednozložno in kolikor mogoče na kratko. Najhuje mu je bilo, kadar so ga izpraševali po stariših in potem tiho govorili med seboj: o očetu, da popiva in o materi, da zapravlja.

Prišedši domov so se čutili Puci vselej, celo na mrzlem, bolj proste in bolj vesele. In če ni bilo posebno mraz, so zopet skakali krog vogla drug preko drugega, jednaki, kakor biljardne krogle...

Potem so rastli prepuščeni samim sebi. Kdo se meni pri nas za otroke take vrste? Nihče! In vendar so se zredili, ha! — čvrsto in močno, da se jim je zdravje kar svetilo z lica. — — —

Lenard je bil dorastel v dvanajsto leto. Postal je bil dolg, in oče ga gledati ni mogel pri hiši. Na Póreznu je tedaj manjkalo pastirja. Gori ž njim!

Od tedaj je gonil Lenard živino vsak pondeljek leto za letom na Póreznu in zaklical vsako soboto popoldne v zrak svoj: hoooop! Tedaj je namreč pognal nizdol proti Leskovici, kjer je ostajal čez nedeljo.

Izprva mu je bilo dolgčas na Póreznu. Samotaril je po gori in se prekladal z vrha na vrh. Človeka ni videl po cel teden. Za vreme se ni smel meniti. Naj je treskalo, da je bobnelo po gori kakor ob potresu, naj je solnce pripekalo, da so bile muhe nadležne — vse jedno!

Ob dežju je ležal v leseni koči, ki si jo je bil zgradil malo pod vrhom iz ožganih tramov. Pusto je bilo! Dež je rosil skozi póke na strehi, da se mu je otep slame, ki ga je imel pod glavo, v kratkem namočil od obeh strani. Jeseni, ko je deževalo skoro vsak dan in je od Leskovice gori brila mrzla sapa, je tudi zakuril v koči. Tedaj je opazoval, kako se je dim prerival skozi priprte duri na prosto, kako so deževne kaplje na gosto prodirale dimaste svalke, kako so padale potem na tla v drobceh curkih glasno in na gosto. Ilovica pred vrati se je bila razblehnila in razmočila. Po mla-kužah so se delali mehurčki vodeni in zopet izginjali v nič, ko jih je zadela deževna štrkótina. Kolobarji so se delali po vodi, večali so se in širili se tje do bregov luže in se odbijali zopet nazaj... Dalje proti gozdu pa je rosilo kakor iz goste, srebrne megle posejane z bisernimi kroglicami. Ostala megla se je obešala krog Póreznovega vrha zaspano, kot so bile zaspane Lenardove misli tedaj. Lenard je namreč vedel, kaj so govorili tedaj ljudje po dolini —: da ima Pórezen klobuk in da bo deževalo še dolgo.

Polagoma se je vendar le privadil Pórezna. Nazadnje je prirastel nanj s celo dušo. Saj je bilo ob lepem vremenu tu vse drugače! Solnce je sijalo. Vrhovi sosednjih gorá so se držali resno in svečano — vedno jednako, odkar jih je bil zagledal Lenard prvič —: trdno in nepremično, kakor bi jih bil kdo ukoval na mesto. Iz grap je odmevalo zdaj glasno in razločno, zdaj zopet momlajoč in žuboreč. Sekira je pela globoko kje doli v lesu, tovariš je ukal v nasprotnih gorah... Ho! Takrat Lenardu ni bilo dolg čas. Če je bilo ravno v soboto popoldne, ko je zvonilo delapust v Leskovici, mu je kar sam od sebe privrel iz grla glas, na zunanje sicer robot in okoren, a v resnici mehak in gorak...

„Hooooop!“

Ko pa je bil Cene v trinajstem letu — bil je slabotnejši, ko Lenard — je doletela tudi njega ista usoda. Pri Jezgurcu pod Póreznom ga je udinjal oče, in tudi Cene je

bil pastir. Pasel pa ni krav, ampak ovce in koze Jezgurčeve.

Jezgurec je bil bogat kmet. Posestvo se mu je raztezalo malone do sredine Pórezna. Póreznov greben se je vlekel strmo navzdol proti Jezgurcu. Od vrha je bil porastel in niže doli proti sredini tudi. Tu so rastle stoletne Jezgurčeve bukve in smreke. Razkavi hrasti so kipeli v oblake in si robato pomagali izmed gabrovja in leščevja. Od strele ubita debela so ležala in gnila po tleh, in črv in druga nesnaga se je pasla po trohlini. Med mahom pa so poganjale gobe, užitne in strupene... Niže od tu so se raztezali le travniki in senožet. In po travnikih in senožetih ob grebenovem pobočju je pasel Pucov Cene svoje ovce, zakaj košenina je bila Jezgurčeva. Na robu je včasih stal in proti Póreznovemu vrhu je gledal. In kadar je Lenard zaklical svoj: hooooop! čul ga je tudi Cene v podnožje.

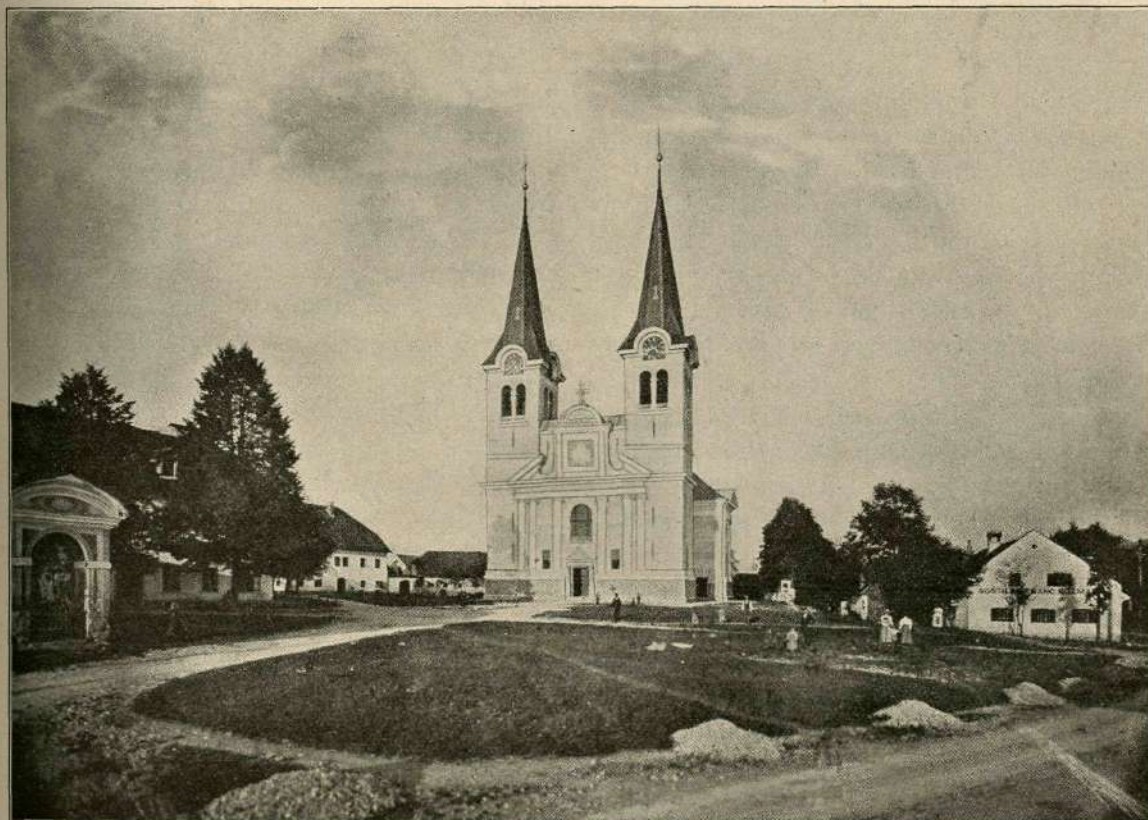
Cenetu se ni godilo dobro. Zjutraj ga je klical stari Jezgurec na vse zgodaj; treba je bilo gnati past, ko se je komaj belil dan in je še rosa pokrivala travnike in senožet. Tla so bila mokra in grmovje nad senožetjo je bilo rosno. Včasih, ko so mu ovce uhajale predaleč v gozd, je bilo treba vračati jih. Tedaj se je plazil Cene v razhojenih kvedrovcih med drevjem in grmovjem. Mokrota mu je škropila v obraz, v oči, za srajco in mu premočila obleko do kože. Tudi v črevlje mu je prišla mokrina in to je bilo najhuje. Varoval se je sicer, kakor se je mogel, privzdigal je nogo varno in visoko, krivil se med grmovjem in si izbiral le pokošena, gola mesta — a skozi šiv in podplate mu je lezlo in lezlo. Pod palcem na nogi je začutil mrzlično hladnoto in ustrašil se je. Hu! Črevljev ni smel razzuti, kako bi sicer lazil za ovcami po borovju in robidovju? Brr! In prigovarjati si je hotel, da čuti zmrzlino le skozi usnje. A ko mu je začelo naposled škripati in škrpati po črevlju, se je spomnil kar naenkrat tistih časov, ko je še hodil z Lenardom in Mano in Rokom na vas po kruh in ko mu še ni bilo treba zmrzovati na ta način in tako zgodaj v

jutro. Solze so se mu udrle kakor iz zavornic, in jokati in tuliti je začel, da so ga jele peči oči in ga je začelo dušiti po grlu...

Naj je revež kdaj pozabil na čredo, da se mu je razkropila po gozdu — gorjel! Iskati jo je moral zvečer in zbirati jo od vseh strani. Stari Jezgurec bi ne bil vedel kaj početi nad njim, da je prignal domov kako járe premalo.

tedaj gledal stari Jezgurec sem od peči jezno in nevihtasto, kakor bi mu ne privoščil niti ovsene jedi.

Včasih je že mislil na to, da bi ušel in jo popihal domov tje čez hribe: po lisičji grapi do Urhovca, tam po stezi v hrib, preko sedla in čez Tilnov greben v voljško dolino. Od tam bi se že videla Kolnica in za Kolnico na planotici domača hiša. Oh, pa misel



Nova cerkev pri D. M. v Polju.

Fot. I. Kotar.

Jeseni je imel z ovcami največji križ; uhajale so mu po gobah. Prijelo jih je nanekrat. Nemirne so postajale, vratove so iztegovale in z nosovi so vohale po zraku. Cene je zaskrbelo. Vstopil se je pred čredo in z brezovcem majil po glavah, po vratovih, po nogah —, kamor je priletelo. Pa ovce so ga pogazile po tleh in jo, kakor divje, pobrale po hribu navzgor. — In ko je Cene zvečer jedel ovseni sok iz sklede, da so se mu testeni svalki delali po ustih in je moral pleve s prsti puliti izmed jedi: ga je celo

„Dom in svet“ 1900, štev. 10.

na Lenarda mu je v hipu ohladila vzhičeno domotožje; Lenard bi ga stepel in prignal nazaj k Jezgurcu. Potem bi bilo še huje. Vendar se je uprav pri misli na Lenarda zopet potolažil nazadnje. Saj Lenard tudi pase in še ne tako daleč: tam gori-le vrhu Pórezna. In Cene je poslušal, kdaj se zopet oglasi s Pórezna doli Lenardov hoooop!

Tudi Mana je dorastla s časom. Tedaj, ko je bil Cene v trinajstem letu, je bila ona baš dopolnila petnajsto. Še tisto leto ko Cene je šla od doma. Meta, neka daljša Pucova

sorodnica, ki je bila za šiviljo v Leskovici pod Póreznom, jo je vzela k sebi in obljubila, da jo hoče izučiti v šivanju. Puc je bil vesel, kajpak, in Mana je prišla v Leskovicu.

Potem je že nanoslo tako, da sta prišla vsako nedeljo Lenard in Cene k Meti v vas. Popoldne po nauku so sedeli na vrtu in se pogovarjali. Mana je bila in Meta je prisledla. Za Póreznom je zahajalo solnce in med travo so škripale kobilice. Prijetno je bilo.

Včasih je Lenard kar obmolknil — veliko itak ni govoril — in zrl tje gori na Póreznov vrh, kjer se je belilo med globoko ujedeno travo sivkasto, kamenito kosovje. Par oblačkov je v silni naglici drвило nad vrhom na ono stran, in orel se je sukal lahko in mogočno, morda le nekaj metrov nad najvišjim vrhom. Lenardu je zagorelo nekaj v očeh. Kaj je neki mislil ob tem? „Jutri na vse zgodaj poženem zopet tje gori! Na srednji vrh poženem!“

Cene pa je rajši govoril in moževal. Mani in drugim je pravil o svojih ovcah. Poznal je baje lastnosti vsake po vrsti. Maroga je bila svojeglavna; ob vročini je glavo najhuje in najbolj trdovratno tiščala v gnečo. Mladi Čudik se mu je zdel vse prepoehlen, češ da se pusti kar tako pregnati iz najboljše paše, meni nič, tebi nič, od kogar koli. Stara Troha pa mu je bila preveč trdoglava, ko se ni mogla še do tedaj privaditi toliko, da bi šla za Cenetom, kamor bi hotel. In vendar je Cene uprav Trohi izbral najlepši zvonec, kolikor jih je imel v zalogi stari Jezgurec.

Mana se mu je smejala, ko se je razgrevail ob spominu na ovce in koze. To ga je včasih zježilo, da je obstal in grdo pogledal, češ:

„Kaj se smeješ?“

„O, nič!“ — In Mana se je smejala še bolj. — „Jutri te bode pa zopet stari Jezgurec budil in ošteval na vse zgodaj.“

„Naj me!“

„Ali greš rad past?“

„Rad!“

Res je stal drugo jutro ob solnčnem vzhodu Cene že zopet vrhu grebena nad senožetjo. S Póreznom dolí je bilo na njem

ločiti le troje: klobuk, ki je tvoril s štulo in Cenetovo glavo vred temno, malo podolgasto oblo, potem bel, pokončen trapéc: Cenetova hodnična srajca, vidna od vratu doli do pasa (naredila mu jo je bila Mana v Leskovici), in potem podolgast, črn trikot od pasa niže: prtene Cenetove hlače, potlačene za čevlje.

Mali Rok pa ni šel od doma, ko je bil star dvanajst let. Hoteli so ga menda obdržati doma. Krog doma gori nad Kolnico in potem po brdu dalje tje do gozda je pasel domačo kozo. Oče jo je bil kupil o svetem Jakopu na semnju. S to se je zabaval in kratkočasil Rok doma.

Nekoč se mu je pripetila mala nezgoda —: Mana je vedela povedati. (Prej ta teden je bila šla za jeden dan domov na obisk.) Rok je namreč pasel svojo kozo neko jesensko jutro vrh brda. Gledal je doli na vas, kjer so na pokopališču pokopavali staro Čukljo izpod Kolnice. Tje doli na pokopališče se je bil zamislil Rok. Kozo je držal na dolgem motvozu, da mu ni izginila izpred očíj, in žival je mirno in pohlevno mulila travo na okrog: kar — ko bi trenil — se pripodi sem iz gozda lovski pes naravnost proti kozi. Hop! Kozá, glej, se splaši in jo ubere v divjih skokih navzdol. Roka je potegnila za seboj, še predno je mogel izpustiti motvoz. In potem se je valil po bregu čez grm in strn, dokler se ni ustavil za grmovjem nad Kolnico. Posebno hudega ni bilo . . .

* * *

Tako po dežju je razgled z naših gorá posebno lep. Tedaj se očisti zrak in je prostor odprt daleč tje po površju do tam, kjer je videti, kot bi se ogladili in obrusili gorski robovi in bi se brda in goličave zlile v jedno samo gladko ploščo —

Ob takem vremenu je pregledal Lenard raz Pórezen celo okolico kakor na dlani. Doli v Leskovico je videl. Metina hiša je stala na samem izven vasi. Okna so se topila in žarila v solncu. Tam na hišnem voglu, zadnje okno —: tam je šivala Mana. Okno je razločil Lenard, ko se je svetlikalo iz daljave, kakor očesna punčica. Več pa ni razločil.

Tudi tratine pred hišo na vrtu ni mogel ločiti: daljava je bila prevelika. Tam je včasih ob vročini tudi šivala... Potem je plul pogled Lenardu preko ravnice do tam, kjer se je v podnožju gorá vlekla Jezgurčeva senožet. Jezgurčevih ovac ni mogel videti Lenard, pač pa se mu je zdelo, da vidi črno pego vrh roba mirno in na samem. Tam ne raste drevo, tudi grm ne —: to je bil Cene! In če je gledal Lenard še dalje nad bližnjimi vrhovi in potem ob gorskem pobočju za nitkasto stezo dalje, dalje: je razločil, seveda le v glavnih potezah, Kolnico

in travnato brdo nad njo. Izza brda pa je oprezno, kakor bi hotelo uiti očem, gledalo zveženo sleme Pucove bajte...

Tu doli čez gore in doline je nameril Lenard v soboto popoldne svoj: hoooop! Potem je odmevalo, vršelo in bobnelo naprej. Včasih se je ustavil odmev in utihnil, kakor bi se bil zbal ostrega roba pred seboj. A v naslednjem se je pojavil zopet s prejšnjo silo, s prejšnjim zvokom in s prejšnjim izvornim glasom... „Hoooop!“

O, ta naglas ni bil brezizrazen, ne!

Moj Maj.

Tulipan.

Dekle je pri okencu
gledalo gredice;
lahno so se klanjale
pisane cvetice

„Le dehtite sladki vonj,
nageljni, narcisi!
Samo ti, moj tulipan,
še razcvel se nisi?“

Kaj očeta našega
čakaš kakor včasih?...
Čaki! K njemu te vsadim:
tihi dom mu krasi!

Rajni oče je najbolj
ljubil tulipane;
še v ledenih jih je dneh
nosil v suknji vtkane...“

Prt.

Mati je mrtvaški prt
zvila na tri kraje,
spravila v omare kot
vdano šepetaje:

Ko priveje smrtni dih
iz daljave črne;
Bog ve, koga v smrtni san
s prtom tem zagrne.

Morda meni butaro
sivih let olajša?
Ali kaj, ko mlada kri
danes vsiha rajša...

Šmarnice.

Iz gredice tulipan
v lonček sem presadil.
Iz omare smrtni prt
dvignil in sem zgradil

Šmarnice Mariji v čast.
Od radosti same,
mislil sem, da Blažena
zre smehljaje name.

In takrat sem milost pil
kakor še nikoli:
Lahko bi ozdravil z njo
sto ljubavnih boli.

Zadnji dan.

Junij silil je na vrt,
junij zlatolasi,
jablanam so sapice
tresle cvet po vasi...

Tulipan, oj, tulipan
poln je žlahtnih cvetov,
kakor da bi res krasil
tihi dom očetov...

Glej, dekletce! Mati, glej!
v Šmarnicah mi sanja
smrtni sen moj mladi Maj,
moja slast nekdanja.

Z vodo blagoslovljeno
Šmarnice kropite!
Naj jih zabim v kratkih dneh,
z mano vred prosite!...

Silvin Sardenko.